

הלכות בדיקת הסכין ובדיקת הריאה

לרבנו יונה זצ"ל

נמצאות בקובץ אחד בכ"המדר כעיר חברון תוכב"א בלתי נודעות עד היום

יצאו כעת לאור

ע"י

נחמן נתן קורונל

תושב ירושלים בע"המח ס' בית נתן וספר זכר נתן שהוא כעת תחת המכביש ושאר כ"י
קדמונים כגון חמשה קונטרסים וסרור רע"ג וכו'.

וויזן תרל"א.

ברפוס של האדון יאזעף האלציווארט.

ובהוצאת המהר"ר.

מהדורה חדשה

ירושלים

שנת תשמ"ב לפ"ק

כל הזכויות שמורות ©

PRINTED IN ISRAEL.

משפטי בדיקת הסכין לרבי יונה זצ"ל

עיקר חכמת בדיקת הסכין ביישוב הדעת ובכנות הלב כמו שעיינינו רואות כי פעמים יכרוק האדם את הסכין ולא ימצא בה פגמה וכשהוא חוזר וכורק פעם שנייה ימצא הפגמה אין זה אלא שלא כיוון לכו בראשונה וכיוון באחרונה על כן חייב השוחט לפנות לבו מכל מחשבות בעת הבדיקה כדי שיכוין לבו ובכל כחו לכרוק יפה וכל שכן שאין לזכר עם בני אדם בשעת הבדיקה וכאשר נבאר שחייב השוחט לכרוק י"ב בדיקות קודם שחיטה כך חייב לכרוק אחר שחיטה שאם תמצא הסכין פגומה לאחר שחיטה הנה שחיטתו פסולה דאמרינן בגמרא הוה עובדא ועבר רב יוסף הילולא לכריה וטרף רב יוסף תליסר חיותא ואפי' קמיתא דאמר שטא בעור נפגם ואמרינן התם האי מאן דשחית כהמות רבות יכרוק בין כל חרא וחדא התם משום זהירותא יתירה הוא מפני שחיטת רוב הכהמות שלא יפול בהן ספק ולכן חייב השוחט לכרוק בין כל חרא וחדא י"ב בדיקות ואסור לאדם להכניס עצמו לומר לא אכרוק בין שחיטה לשחיטה אלא באחרונה כי כוטה אני בסכין שלא תפגם כלל שאם תמצא הסכין פגומה באחרונה נמצא פושע פשיעה גמורה בשאר הכהמות כזה הפסק יש שני טעמים האחד שאסור לאדם להשחית את ממונו שנית יש שמא ח'ו יחוס על ממונו ולא יאמר ולא יגלה הפגמה אשר מצא בסכין ויאכיל טרפה לאחרים וכ"ש שאין לו לפשוט ועוד אם פשע הייב לשלם וגם יש לחוש שמא ח'ו מתירא מפני בעל הממון ולא יגלה הפגמה ונמצא זה מחטיא את הרבים באיסור אכילת נבלה ועוד יהיו רוב ימיהם באיסור לפי שכל בליהם יהיו מעורבין באיסור ואוכלים זמן הרבה כאותם כלים ועל כן חייב השוחט לכרוק הסכין בין כל כהמה וכהמה כמו שבארנו.

דין סכין של גוים, אתמר השוחט כסכין של גוים רבא אמר קולף מקום שחיטה רבה בר הונא מדיח והלכתה מדיח ולקולא ואיבא מאן דפסק כרב לחומרא פי' סכין זה ידוע לנו כן יומו פי' שהגוי חתך בו ביום בשר איסור דאם אינו כן יומו הרי הוא נותן טעם לפגם ומותר והוצרכנו לומר כן משום דקיימא לן בעיז דסתם כלים של גוים אינם בני יומם אבל הרב אמר אעפ"י שאינו כן יומו מצית לאוקמא וכגון שיש שמנינות על הסכין אעפ"י שאינו כן יומו אסור דכי אמרינן נותן טעם לפגם ומותר ה"מ

משפטי בדיקת הסכין לרבי יונה זצ"ל

במה שכלוע אבל בישעה שהוא בעין לא שנא בני יומן ולא שנא שאינן בני יומן קולף מקום השחיטה שהרי בלעה משמנינות הסכין ומדיחה במים פי' בית השחיטה וכגמרא מפרש מעמא דמאן מדיח משום דסבר דבית השחיטה צונן היה ולכך צריך הרהר טפני שמנינות הסכין עומד ברפנות השחיטה שאי אפשר שלא יהא ישמנינות בדפנו השחיטה כיון שיש שמנינות בסכין ולכך צריך הרהר ומאן דאמר קולף כיון שהסכין דוחק בכח השחיטה ודאי בלע והילכך מדיח כיון דר' אמר בלע דרותח כך דעת הרי"ף וגאונים אחרים אבל ר"א ז"ל פסק כרב דאמר קולף משום דקיטא לן הלכה כרב באיסור טפני שהוא מחמיר ואע"ג דפסק כגמרא דבית שחיטה אינו רותח ואינו בלע דאי הוה רותח הוי בלע אבל מכל מקום חס הוא וצריך קליפא דהאי הוי רותח ולא סגי לה בקליפא דהנותן דבר צונן לתוך דבר חס לעולם התחתון נוכר ובכך הבהמה למטה ולא סגי ליה בקליפא ולא דמי לשוחט את הטרפה דאמרינן דבהרחה בצונן סגי ליה דהתם אינו אלא לפי שעה ואי אפשר בלא הכי ופי' הקלנו בה אבל סכין של גוים שהיא עומדת לחתוך בו איסור ודאי קליפא צריך.

דין סכין ששחט בה טרפה. סכין ששחט בה טרפה פליגי בה רב אחא ורבינא חד אמר מדיחה בחמין וחד אמר מדיחה בצונן והילכתא אפי' בצונן ואי איכא בלייתא דפרסא לא צריך אלא מכפרה בבלייתא דפרסא ואינה צריכה הרחה פי' שחט בהמה ונמצא טרפה מדיחה לסכין אפי' בצונן או מקנח בסמרטוט פי' כגד בלוי שבן קורין לאנשים המלבישין כנדים בלויין סמרטוטין וה"ה לכל דבר קשה ודי לו בכך ואם מקנחו בעור הבהמה יפה הוא שהרי הוא כסמרטוט והאי דתנן סכין ששחט בה טרפה כיון דתנא סכין של גוים משום דהייתי אומר כיון דסכין של גוים לא בעי אלא הרחה וסכין ששחט בה טרפה לא לבעי אפי' הרחה קל'ן והא דתניא סכין ששחט בה טרפה ולא תנא של גוים הייתי אומר כיון דבסכין ששחט בה טרפה בעי הרחה סכין של גוים לא לבעי הרחה ולא סגי בהרחה קל'ן ומעמא דסכין ששחט בה טרפה משום שיש בסכין משמנינות הטרפה וכשישחט ישאר בדפני השחיטה תרע דמטעם שמנינות ולא מטעם איסור דם דאם כן אפי' שחט בה כשרה צריכה הרחה ואינו כן שאם שחט כשרה מותר לשחוט אחרת בלא הרחה ועוד שהרם אינו יוצא אלא במליחה.

דין סכין של ע"ז. סכין של עבודה זרה מותר לשחוט בה מפני שמקלקל הוא ואסור לחתוך בה בשר מפני שהוא מתקן ואפי' הסכין חדש ולא שמשו בדבר של איסור אלא שפצעו בו את האגוז

משפטי בדיקת הסכין לרבי יונה זצ"ל יט

אסור ליהנות ממנו כיון דשמש לפני ע"ז שנא' ולא ירבך בידך מאומה מן החרס הנה אסור אבל מותר לשחוט בו מפני שהוא מקלקל ואעפ"י שהתרתו לשחוט בו פעמים יש שאסור מפני שהוא מתקן את הבהמה כגון שהיא מסוכנת .

מנין לבדיקת הסכין מיד חכם מן התורה ר"ל מנין שחייב אדם להראות סכיניו לחכם קודם שישחוט שנאמ' ושחטתם בזה ואכלתם פ"י בדוק כמו זה שאל ע"ה אמר לישראל שישחטו בסכין שיהא בדוק מיד חכם כמו זה שהוא בדוק מידי שאני חכם ומדאמרינן זה ודאי סכין בדוק היה ולא רבר אחר ועוד אמר רב הונא האי מבחא דלא סר סכיניה קמי חכם משמתין ליה רבא אמר מעבירינן ליה ומכריזין אבשריה דטרפה הוא ולא פליגי כאן שנמצאת סכיניו יפה וכאן שלא נמצאת סכיניו יפה והרמב"ן ז"ל אמר מנדין אותו פ"י על שבזיה תלמידי חכמים ושחיתה כשירה דאין לאסור השחיטת מפני נדוייו והכי אמרינן מנדין לכבוד הרב והאי כבוד הוא לו ומאכדין אותה ממנה שלא ימכרנה אפי' לנוס כיון דסכיניו פגום ולא חס על כבוד הרב אין חסין על טמונו . ובהלכות הריא"ף ז"ל כתב שמעבדין אותו כלומר שלא יהא מבח לעולם אבל אינו חייב לחזור אחריו אם אינו בפניו כששוחט דהא ליכא בזיון לת"ח כיון שאינו שוחט בפניו ועוד אמרו ר"ל על בדיקת הסכין במאי בדקי לה סכינה במיא בשמשא בנהרדעא בדקי לה במיא כסורא בדקי לה בבשרא אמרי בשרא אכיל לה וכשרא בדקי לה אמר רב פפא צריכה אבשרא ואמפורא ואתלת רוחתיה .

שלש מדות בסכין אוגרת ומסוכסכת ועולה ויורדת . אוגרת לא ישחוט בה ואם שחט שחיטתו פסולה פ"י אוגרת

משתי רוחותיה שיש שני עוקצין לפנימה אחד מכאן ואחד מכאן והפנימה באמצע וכשבודק אדם את הסכין בין בהולכה בין בהובאה מכל צד ורוח הוא מוצא את הפנימה אוגרת מלשון אסיפה פ"י שהצפורן נאספת שם שאינה יכולה לצאת בלא נגיעת הצפורן בעוקץ מלשון אגרה בקיין מאכלה שהוא לשון אסיפה .

מסוכסכת לא ישחוט בה ואם שחט שחיטתו כשרה פ"י מסוכסכת מעורבת להכשיר ולפסול שאם שחט בהולכה או בהובאה כשרה ואם

שחט מצד הפנימה פסולה ולכך קרי ליה מסוכסכת מלשון וסיכסכתי שהוא כמו וערכבתי . וצריכה שלשה תנאים ואלו הם שיודע בה קודם שחיתה כדי שיהיה ממנה שלא ישחוט דרך שהרוח שאין הפנימה נכרת בה התנאי השני אין לסכין אלא פנימה אחת ואינה נראית אלא מרוח אחת התנאי

משפטי בדיקת הריאה לרבי יונה זצ"ל

השלישי שתהא הפנימה עומדת בראש הסכין אבל עומדת באמצע הסכין אפי' מסוכסכת פסולה שמא הולך והביא ושחט בסכין פגומה כך דעת רש"י ז"ל אבל רי"ף והרמב"ן כתבו אעפ"י שהפנימה עומדת באמצע אם העוקץ עומד כלפי הראש כשרה אעפ"י שהסימן יורד לתוך על כרחך כיון שהעוקץ עומד כנגד הסימן אלא שהסימן עובר עליו ונפול בפנימה ואין יכול העוקץ לכבוע הסימן וכשרה.

עולה ויורדת כגון שהסכין נמוך במקום אחר וגבוה במקום אחר כגון שהיה שם פנימה גדולה והוחלף העוקצין של פנימה ונשאד הסכין עולה ויורד כיון שאין שם עוקצין אינה חשיבה פנימה ומותר לשחוט באותו סכין אפי' לכתחלה. כמה הוא אורך הסכין ששוחטין בה כל שהוא יש מפרש כל שהוא ד"ל כל שיש בו גמטריא של הו"א שהם י"ב וכן מצינו בשאל כשצוה לישראל אמר ושחטתם בזה שיש בו מלות בזה שיש בה שנים עשר אצבעות ונ"כ גזרין מזה שנים עשר בדיקות.

משפטי הבדיקה בריאה

סרוכה או רבוקה על פי המנהג והלכה נמצאים כללים בשלשה ענינים ומתם יוצאות כמה פארות וסנסנים. הראשון במנין האונות. השני בסרכא יוצאה מן הריאה לגוף הבהמה או לשאר המקומות הסמוכות לה. השלישית בסירכא היוצאה ממקום למקום בריאה עצמה לפיכך הבורק צריך שיברוק בשלשתם ולרקרק במשפטם על פי משמרתם.

הדין הראשון במנין האונות ה' אויגניות אית לה לריאה כשהבהמה תלוייה ברגליה ופניה כלפי הבורק שלשה מן הימין ושתיים מן השמאל זולתי שתי האונות הנדולות התחתונות וזולתי עינונותא דחרא הנמצאת בימין ברוב הבהמות ואי חסיר מתרתי דשמאלה טרפה אבל אי חסיר מתלת ימינא ואיתא להך עינונותא תמן כתב הגאון ז"ל דמשלמת היא וכשרה וכן כתב הרמב"ן ז"ל ודעת הרשב"א לאסור כיון דלא קיימא בדרא דאוני ומנהג כרברי הגאונים, ואם תאמר הואיל ואי לית לה היאך עינונותא תחשב כאונא להשלים מנין האונות יש לפרש לפי שהבהמות חלוקין לשני מינין יש שיש להן ויש שאין להן לכך אינה פוסלת משום חיסור ומשלמת אבל חסרון דשמאלה אע"ג דמשתכחי בשמאלה לא משלמת משום שהוא פסולה לה כל שכן דלא משלמת דלאו דרכה למהוי תמן ואי משתכחי תרתי עינונותא דברא רש"י ז"ל אוסר דאפילו חרא לא שארו בגמרא אלא משום דכל הני עניי בריאת הכי אית להו אבל תרתי לית להו וטרפה. והגאון ז"ל הכשירו מטעם דכיון דאמר מצד ימין רהני עזי

משפטי בדיקת הריאה לרבי יונה זצ"ל

כ

בריתא הכי אית להו ולא מפסלא משום יתירה ראשתכח רכל ביני וביני של צד ימין דרא דאוני הוא על פני כלו כשאר דרא דאוני דלא משתכח טרפה אלא מנבו אבל מקמא אפילו כמה עינוניות כשרה רהכי אמר בגמרא אבל ביני וביני טרפה דבהווא מוקמינן ליה לצד שמאל ראי איכא אפי' חרא טרפה דבהווא צד לא משתכח כלל כדאמרינן כל היתר כנטול דמי. והתוספות בשם ר' אפרים הכשירו טעמם אחר דוראי האי דאמרינן בגמרא סבר רב אשי למטריפה בתרי הוא דאי חרא כלהו הכי אית להו ולא הוה תלי בעזי בריתא ולא הוה ג"כ הרבר מחודש אצלם כמו שאינו מחודש אצלנו ולפי סברא זו מישמע דאי לית ליה כלל טרפה אך המנהג להכשיר בין אית לה תרתי בין לית לה כלל וכן אם נמצאו עוד אונות יתרות על אלו כשרה דלית הלכה כרבא ביותרת וה"מ דקימא בדרא דאוני אבל מגבה אפי' כטרפא דאסא טרפא ואי פחותא מטרפא דאסא כשרה וכן כתב הרמב"ן ז"ל בפחות מכאן אינו חשוב כאונא וכן אם יחסר מנין האונות ואונא קטנה כטרפא דאסא משלמת וחשובה כאונא אעפ"י שגראית מלשון אפי' דה"ה כשהיתה פחותה מעלה של הרס ואורחא דמלתא נקט שאין דרך שתמצא פחותה מזה אעפ"י כן מצינו לשון אפי' בתלמוד דוקא דאשכחינן נבי נטילת ידים כברכות ד' מילין וה"מ הוא לפניו אבל לאחוריו אפי' מיל אינו חוזר ומינה מיל הוא דאינו חוזר ודכותיה אשכחינן בהרבה מקומות בתלמוד והריאה דמיא לאופתא והיא בקעת עצים והרבה לשונות נאמרו בה ואחד מהם דשיעא כאופתא דלית לה חתוכי דאוני וכתב הרמב"ן ז"ל אם היה ביניהם כמו עלה של הרס בין בעיקרן בין כסופן בין באמצען כדי שיהיה ניכר שהם שתיים דבוקות מותרת ואי לא הרי זו חסירה ומיפסה וכן נמי אי לא מנכרן חתוכי דאוני כלל וכרו פסלה מנכרן חתוכי דאוני דילה כחשבונו הראוי כשרה ויש אומרים דאי סריכין מעיקרי הוא ועד סופי הוא מיתנין סכינא חריפא ומפיקינן להו אי מפקא זיקא חרא היא וטרפה ואי לא כשרה ויש אומרים שאם נרכקו האונות בסרכא וכשארם נותן אצבעו ביניהן מתפרקת הסרכא ונעשית שם חיתוך בלא קריעת בשר הריאה כשרה דלא דמיא לאופתא דהא דאמרינן כסירן היינו רביתיהו.

הדין השני דין סרכא היוצאה מן הריאה לגוף הבהמה או לשאר המקומות הסמוכים לה אונא לדופן כשרה וה"מ בהסירכא יוצאה מנב האונא ולדופן אבל מתחתית האונא לדופן טרפה דלאו מקום רביתא הוא וצריך שיהא נסרך ונותר ונאחו בכשר שבין הצלעות או לעצם ולכשר דאז הויא סתימה ולא מתפרקא אבל בעצם לכרו אין רבוקו יפה וחוק ומתפרק ולא הוי סתימא ויש שאין מתירין עד שיהא נאחו לכשר

לבדו ודיקנן ליה ממשמעות הלשון מדלא קאמר והוא דסביך בדופן כדאמר' ודופן סותמתא ועל זה כתב הרמב"ם ז"ל אבא מרי ז"ל מן האוסרין ואני מן המתירין והיכא דסריך לנרמא לכד אוסר הרב ז"ל והראב"ד ז"ל הגיה עליו דלא אמרו דסביך כבשרא אלא למיעוטא היכא דלא סביך כלל שכל שהיא מסתככת כבשרא היא מסתככת שאין עצם בלא כשר ומנהגינו כדעת הרמב"ם ז"ל להתיר לעצם ולכשר וכל שכן לכשר לבדו אבל לא לעצם לבדו והראב"ד ז"ל כתב אך אם היתה מכה בדופן מכשרינן לה כעצם לבדו ק"ו מאומה לדופן ופעמא דאונא לדופן דכשרה משום דמקום רביתא הוא כרבעינן למימר קמן שמע מינה דכל סרכא היוצאה מן הריאה לגוף הבהמה ואסרכה שלא במקום רביתא מרפה כגון לגרנרת ולשמנינותא דגרנרת לחזה ולשמנינותא דחזה לשומנן הלב והוא כלשון חכמים מרפשא דליבא לקנה הלב והוא חד מתלתא קנה דאמרו רז"ל חד פריש לליבא וחד לקנה הערוגות המחובר בשדרה וערוגות הריאה תלויות בו מימין הריאה ומשמאלה והוא שנחלקו בו רב ושמואל בנקבתו לטרפשא דכברא והוא כלשון תורה יתרת הכבר והיא חתיכה לבנה סמוכה לצואר כל אלו המקומות אם נסרכא האומא או האונא בהם לא סתום לה דכלהו שלא במקום רבותן נינהו ולא מצינו מי שנהג היתר באחד מאלו אכל הרמב"ן ז"ל דלא משהו חילוק בין זוה ומיצר החזה שהכל הוא מתיר ולא נהגנו כמותו ומצאתי כתוב בשם הרב ברזילוני ז"ל ששלחו למר יעקב גלקי ז"ל שמענו עליך שאתה מתיר אונא לטרפשא דליבא והוא השיב ח"ו אך כמה ריאות יש שהאונות מדובקות בחלב שבטרפשא דליבא מרוב שמנינות הבהמה ואנו מפרקים אותו שומן מן האונא ולא מצאנו בו שום סרכא ובה אני מכשיר ומתיר והודו לו הגאונים ע"כ, ואומר אני שלא לכל אדם אמרו כי מאן חכים למעבד הכי אלא מר יעקב דגברא דבא הוה שיהיה נזהר לדרקק ולראות שלא יהא באותו דבקות סרכא והבא להנרות כן יתכן אחר נפיחה וכחזה שנהגו בו איסור הגאונים ז"ל נתנו בו שיעור עד היכן נקרא דופן ואמרו שחוש אחר נמשך על ראשי הצלעות בינם וכין החזה וחוא החוש שמנקרין הסככים עד אותו חוש נקרא דופן וכשרה וכן כתב ר' גרשום ז"ל וצלעות קשנות שעמדו כמין גם דינן כדופן וכן שומן החזה התולה על הצלעות החזה דינו כדופן והאי דאסרי סרכא לשומן החזה ולאירך שומני לא תקישי לך הא דקימא לן הלב מהור סותם את הנקב היכא שאינו עשוי ככובע שאין חלב מהור סותם אלא הגדל עם אותו האבר בעצמו כגון שומן הרקין וכיוצא בו לפי שהוא מחובר בו ושוכב עליו תמיד אבל ריאה שנקבה ושומן הסמוך לה מותמתה מרפה שאין השומן ההוא מחובר לריאה וכן כל כיוצא בזה

משפטי בדיקת הריאה לרבי יונה זצ"ל כא

וכן הדין נותן שהרי אפילו כחלב ממא ששוכב עליו תמיד אמרין שאינו סותם לפי שאינו מהודק בו יפה כ"ש זה שאינו מעצמו ופעמים שוכב עליו ופעמים מתפרד ממנו וכשר הריאה שנגד חיתוך האונות דינו כאונות והוא הנקרא נג האונות וסרכא היוצאת משם לדופן כשרה ואעפ"י שיש מחמירין מנהגנו להתיר וכי משערינן כהוש השוה משערינן ולא כאלכסון כמו שהאונות הולכות שכל מה שכנגדן עומד במצר החזה וכן סרכא הכאה מאונא לדופן שכנגד האומא מותרת ויש אוסרין אותה ונכון להחמיר ואם נקב הדופן כנגד סמיכת הריאה אילו מגין כלל ולא מחמת דופן דהא אילו מינקב כולי האי דופן לית לן בה דלא חשיב נקיבת דופן כהרי מרפות אלא מחמת שניקב הריאה ואינה סותמת .

אומה הסמוכה לדופן מרפה ואעפ"י שהרברים הנראים לנו משמת התלמוד ראש"י ברליכא מכה בדופן סני לה ככדיקה כתבו הנאונים זכרם לברכה דכי ליכא מכה בדופן דלא כדקינן לה וטרפה ואי איכא מכה בדופן לא מכשרינן ליה אלא ככדיקה אבל ככדיקה מיהא מותרת אעפ"י שיש צמחים כריאה ולא חשינן לקרום שעלה מחמת מכה ויש אומרים שהיא כשרה לגמרי אפי' כלא כדיקה ואפי' נמצאת נקובה כשנתפרקה מן המכה דאמרינן עם פריקתה ניקבה מפני שקרובה דק ואחר שהוא נאחז במכה אי איפשר לקורעו בלא קריעה וכן כתב הר"ם ז"ל - ומצאתי כתוב בשם ר' הא"י ז"ל דכי תלינן במכת הדופן ה"מ שיוצאה כל סרכא ממקום מכה אבל מתפשטת חוץ לה לא מכשרינן לה ויש אומרים שאם יצא רוב הסרכא מן המכה ומעופה לחוץ מהמכה דכשירה וכן בכל סרכא שיוצאה מן מקום כשר ופסול דאולינן בתר רובה כגון אינא ואומא לדופן או אונא בחזה ובדופן וכיוצא בהן אולינן בתר רובה ונהגנו כרברי הגאון ז"ל וכתב הריא"ף ז"ל דכי הכי תלינן במכת הדופן הכי נמי תלינן במכת שאר מקומות שסרוכה הריאה בהן כדין האמור בדופן וכן נראה לי דמה לי דופן דמה לי שאר מקומות כיון דנגלים לדבר דמקום שהסרכא רכוקה שם יש מכה הרגילה להוציא ליה ולשלוח סכיכותיה סבוכות ויש שחולקים עליו דלא אמרו אלא בדופן לפי שהדופן קשה להסתבך מחמת ליחה שכריאה הילכך אמרינן שהרי נסרכת מחמת ליחה בדופן שהיא קלה ורכה להסתרך לה אבל שאר מקומות שהם נוחים להסתרך לריאה כישם שהריאה נוחה להסתרך אליהם חושישין שמת מחמת הריאה הוא וטרפה ואם תקשי לך האי דאמרינן הכא שהדופן קשה הוא להסתרך מחמת ליחה שכריאה ראם כן היאך תלינן כריאה ברליכא מכה בדופן דזה אמרו להחמיר אבל לא להקל וכן נהגו שאין תולין במכת שאר מקומות כי אם במכה בדופן כמו

משפטי כדיקת הריאה לרבי יונה זצ"ל

שכתבנו וסרכא בריאה מן האונה לאומה ומתוכה יוצאה סרכא לרופן קורין אותה סרכא כפולה ונוסחן לה אם נמשכת אחר האומה טרפה ואם אחר האונה כשרה הכיא הרשב"א ז"ל משמן של גאונים שאם כל האומה מהשלמת האינות ולמטה דבוק כלו כשנראה בלא פילוש כלל כשרה ישך מראין הדברים שזו דרך כרייתה ואם יש שם פיצול שאין כל הגג כלו דבוק טרפה וכן מתירין שפולי האומה והיא כשהיא דבוקה מאחריה ממקום חכירה כשדרה עד למטה כטרפיש הכבר וכבר בא בתלמוד ההפרש שבין אונה לרופן רכשרה יבין אומה לרופן דטרפה ופעמא דמלתא דכאן מקום רכיתא וכאן שלא במקום רכיתא ואמרינן מקום רכיתא היכא מקום חתוכי דאוני שהם סמוך לצואר במיצר החלל ונדלין שם עם הריאה עם הדופן וסומכין תמיד עליו ולא מפרקא ההוא סתימה אמרי' מקום רכיתא ולכך כשרה אבל אומה גדולה שהיא ברוחב החלל ורחוקה מן הדופן ומפרקא ההיא סתומה מכח רחופתה מצאתי כתוב בשם מחזיק הדבר זה לשונו ההיתר לאונות הטעם לפי שבהליכת הבהמה האונות רחוקות ורוכצות זו על זו ומנינות ולא שלטי בהו אוירא ומתחממה והדרה בריא אבל האומות הגדולות מתפרקות מן האונות כהליכת הבהמה ושולט בה אוירא ולא הדרה בריא .

הדין השלישי סרכא היוצאה ממקום למקום בריאה עצמה תרתי אוני דסריכי להדרי כסדרן כשרה שלא כסדרן טרפה פירשי' ז"ל שלא כסדרן כמין דסריכין מראשונה לשלישית ממעל ומתחת ומתוך שזו נוטה לכאן וזו נוטה לכאן הקרום מתפרק ונסתר משמע מיהא דכסידרן הוא כל דסריכין חרא אחברתא אפי' מנב לנב או מנב לחיתוך מתקרי שלא כסדרן שאין לו דבר שיסתום אותו מה הוא מחתוך לחתוך הסכימו הגאונים ז"ל להכשיר אעפ"י שנסרכו באמצע וכעקרן מיפרקי זו מזו דכיון דחרא אחברתא היינו רביצה ורביעתה וכשהבהמה בחייה אפילו בלא סרכא דחקי בהדדי וכן כתב הרי"ם ז"ל בתשובה וכן דעת רבי' האי"י ז"ל ובן נהגו היתר על פיהם ככל המקומות אעפ"י שחז"ל מנגמם איסור בדבר עד שנסתוך אונה לחברתה מתחילתה ועד סופה כדי שלא יתפרקו בנענוען ואפילו בסרכא המיושבת מתחילת חיתוך זו לסוף חיתוך זו באלכסון ונהגנו להכשיר אבל מנב לנב או מנב לחיתוך נהגנו לאיסור מטעם שכתבנו ויש אומרי' דכסידרן דכשרינן לה דוקא בנפיחה אבל בלא נפיחה לא ודיקנין לה מדאמר רבא דלא כסדרן לית להו כדיקתא ולא אמר טרפה מכלל דהכי הוא דלית בהו כדיקתא הא כסדרן אית להו כדיקתא וכדיקה מהא בעיא כיון שנסרכו ולא נהיר דכיון שטפרש

כב משפטי בדיקת הריאה לרבי יונה זצ"ל

מעמא דהיינו רביתיהו משמע דבלא בדיקה כשרה וכן כתב רבי' האי ז"ל וכן נהגו ולא תקשי לך סלתא דרבא שכך רצה לומר דלא תימר דשלא כסדרן בדקינן לה אי מבצבצא כדבדקינן לה הסמוכה לרופן דהתם תלינן בנקיבת רופן וכשרה אבל הכא בתרתי אוני דסמיכין שלא כסדרן במאי תלינן אי הכא אי אינקב טרפה ואין האחת מגינה על חברתה דאינן רבוצות זו על זו ולכך אמר רבא דבשלא כסדרן לית ליה בדיקותא דאפילו לא ספקא זיקא טרפה הילכך בכסידרן אפי' בלא בדיקה אונא לאומה הסמוכה רש"י ז"ל הכשירה בשם רבו ואמר לא מצינו אומא בתלמוד דבכלל היתר אוני היא ועוד כתב וכי כשכיל שומים אלו שקורין לה אומה נאכל שם אונתינו ויש אוסרין משום דלא אמר רבא אלא אוני דסמיכין להרדי אבל אומה לא פשוו ואין לנו אלא מה שטנו חז"ל וכן דעת רבי' יעקב ז"ל שלא הכשירו אלא אוני דסמיכין אע"ג דאומא לא הוזכרה כגמרי' כלל ודאי לא הוזכרה בשם אומה אבל בכלל אונא ליתא דריאה מקרי' כדאמרינן ה' אוני אית לה לריאה ואם איתא ננהו שבעה אלא דלאומי קרי ריאה ולאומי אוני ואע"פי שכך הוא כדברי רבי' שאין אומא בכלל אוני דאומי ריאה מקריא משמע מיהא הלכה למעשה כדברי רש"י שהסכים עם המתירין דהא מעמא דמלתא משום דהיינו רביתיהו ואונא לאומה דסמיכין נמי מהריא מעמא מתכשרה דהא היינו רביתא ורביעתה ותמיד הן שוכבת זו בצד זו אפי' בלא סרכה ומה שהזכיר רבא אוני לבד ולא אמר אומא או ריאה דסריכין כסדרן כשרה וכ"ש אוני הא קא יהיב רש"י ז"ל מעמא להכין אותה ולסערא דעיקרא דמלתא דרבא לא שמעין הכשירה כסדרן אלא כת דאיסורא קמ"ל דאוני דסריכין שלא כסדרן טרפה שלא תאמר כיון שעומדת במיצר החזה ואינן עשויות להתנועע ולהתפרק זו מזו כל כך לא תפסול לעולם אבל אומה לאונא שלא כסדרן לא איצטריכה ליה לרבא למנקט כיון דאומה במרחב היא עומדת קצת ונסרכת לאונא שלא כסדרן האי ודאי טרפה וכבר נהגו להתיר כדברי רש"י ז"ל ובין אונא לאומה בין אונא לאונא מנב לנב או מנב לחיתוך טרפה וכן נהגנו להחמיר משפולי לשפולי אי נמי משפולי לחתוך דמספקא לן שטא מן הגב היא באה עד דנפחינן לה ובנפיחה יתברר אם היא מנב או מחיתוך ועינינותא דורדא כתב האן ז"ל דכל היכא דסריכה ואפילו לכיס שלה טרפה דלא זכשירו אלא באוני דכיון דהיינא רביתא כל חדא וחדא מגינה על חברתה אבל ענינותא דורדא זו אין לה מקום כשרות לסריכה דכלהו שלא כסדרן הוה אצלה ועוד מצאתי כתוב משמו שהיה מתיר כשהיא דבוקה מצד אחד וה"ה נמי אם סריכין תרתי ענינותא אהרדי טרפה והא שלא הזכירו הכשיר

משפטי בדיקת הריאה לרבי יונה זצ"ל

כסדרן אלא כאוני אומר אני אחר שהכשירו תרתי או תלתא עונינותא קורא אני אותם דרא דאוני ודין אחד להם ואם דבוקה כנים שלו בלא פילוש נעשה מעשה על פי הראב"ד ז"ל להתיר וסרכה תלויה באונה או באומה יש מן הגאונים שאוסרין אותה ומר רב יהודאי ורב נמרונאי אוסרין אותה וקורין לה סרכה בת יומא אכל הראב"ד ז"ל התיר אותה כי סרכה כשמה כן היא דמשמע שנסרכת משני ראשיה וכיון שאינה נסרכת כי אם מצד אחד אינה סרכא וכשרה והרמב"ם ז"ל קורא לאוסרין מכלים ממונם של ישראל ומצריכה נפיחה ונהגנו עכשיו להתירה אפילו בלא נפיחה וצריך לעיין אם נמצאת סרכא תלויה באומא וכנגדו סימן כדופן ואומר הכורך כרי לי שלא היתה דבוקה בשעת שכדקתיה שער אחד נאמן באיסורין ואפילו כשחיטה שבהמה בחייה בחזקת איסור עומדת ב"ש אחר שחיטה שעומדת כהיתר שיהא נאמן עד ונראה לי לדון ולהורות אחר שלפי הגמרא אפי' אומא הסמוכה לדופן כבדיקה סגי לה ולזאת שלא מצאנוה סמוכה בדין הוא שיפסק לה כבדיקה ונכשרת וסרכה שהיא נדרכת מעט ולהדיא מתפרקת ונימוחה נהנו כהרכה מקומית שימשמש בה הכורך באצבעותיו מעט ואם הם נימוחות ונשמטות כשרה שרירין הן ואצפ"י שהם נדבקות ולא חיישינן שמא סרכא בת יומא או יומים היא ודבר זה קבלה היא בידם רב מפי רב ואומר כי אם יהיה סרכא כל עוד שיד הכורך ממשמש בה יתחזק ויתקשה ושוב כמו יתר ואם היה ריר יהיה נימוח לאלתר ובכאן לא נהגו כן ולא נכון לעשות כן כי הסרכא היום הראשון שנתהוה לא היתה כי אם ריר ומעט מעט היא מתקשה וכל סרכא מן הריר היא באה ועוד חשש למשמשים שאפשר שיעקר ראשה אחד שלא לדעת וידמה להם שכבר נימוחה כי שגיאות מי יבין ואנא השם מנסתרות נקני גם מזדים חשוך עבדך ואל ימשלו בי וגומר.

ומעם פסול הסרכות דעת רש"י ז"ל והראשונים כתבו לפי שאין סרכא בלא נקב וכדמשמע לן מדאמרי' דלא דמי תרתי אוני דסריכין אהדדי לריאה הסמוכה לדופן דאלו התם אי סלקא סרכא מחמת נקב דופן לית לן בה אכל הכא אינקיב האי טרפה אלא מחמת הוא שעלתה סרכא זו ונסתככה במקום אחר והוה ל"י הריאה שניקכה הלכך שלא כסדרן דזו נוטה לכאן וזו נוטה לכאן סוף הקרום להתפרק ויתגלה הנקב אבל כסדרן הולך וחזק הוא בכל עת וכאילו אין שם נקב דמי ולא תקשי לך הא דקילין קרום שעלה מחמת מכה בריאה שאינו קרום דלאו כללא הוא נבי סתימה אחרת עם הקרום כראמרינן ריאה שנקבה ודופן סותמתה כשרה ולפי זו שמה ראוי לפסול אף מחיתוך לחיתוך דסריכין

משפטי בדיקת הריאה לרבי יונה זצ"ל

בשפולי דאונא מישום דאינן דבקות יפה ואפילו כדסלקא סרכא באמצע האומות באלכסן דאין זו סתימה חזקה דבשביל זה מרפין אומא לרופן טפני שעומרת ברוחב החלל ויתפרק ולא ישאר סתימה אלא מחמת נקב לבד ואינו סותם וסרכא תלויה ג"כ פוסלת לפי שמה זו דמחמת נקב סלקא ואין לה דביקות המנין עליה וכבר כתבנו מנהגנו בכל אלו הסרכות והתוספתות כתבו דוראי יש סרכא בלא נקב רפעמים ישעולה מחמת ליחות וחמימות המקום ושעם פסילתה שלא כסדרן לפי שחוששין שמתוך נענוע הנהמה מושכת הסרכא וסופה לינקוב להתפרק בריאה בקריעת הקרום וכל העומר לינקב כנקוב דמי ואוסרין אותה מעתה אעפ"י שנשחט קודם מרוקא שכן דרך המרפות כל שעלה בה רכב שעתירה ליטרף מחמתו וקדם ושחטה לא הואיל כדאמרינן ברוסא זהרא מקלא קלי אבל כסדרן אין סוף הקרום להתפרק ואם נתפרדו זו מוז נחתת הם נפרדות ולא יעשה נקב בפירוקן וריאה הסמוכה לרופן הוששין שטא יתפרק הקרום מצד הריאה ויקרע העור אלא א"כ יש מכה ברופן שאז נראה דמקום המכה עשוי להתפרק וכי ליכא מכה ברופן מרפה ורכ נחמיה רבדיק לה בפושרין קסבר כיון שעלתה בנפיחה והשתא מיחא לא מתפרקא תולין שיתתפרק הרופן וכישרה והאי דאמרינן נבי ריאה אונין דסרכין אי אינקיב מרפה הכי קאמר עשוין הן להתפרק ויקרע העור מכאן או מכאן והרי היא כנקובה מעתה והרי הוא כאילו אמר אי מנקיב האי מרפה גם יש ספרים בלשון מנקיב והוא מורה על זה ולפי שמה זו יש להכשיר סרכא תלויה שהרי יש לתלות דמחמת משקין שהיא שואבת היא פולטת ליחה עבה ומתדבקת ונמשכת כחוש והראב"ד הכריע בין שתי השטות שכתבנו דסרכא שלא במקום רכיתא ודאי מחמת נקב היא דאי לאו נקב סרכא מנין ואעפ"כ ישעולה בנפיחה אומרין קרום עלה באותו נקב אבל כשהסרכא במקום רכיתא תולין דמשום דוחק רכיצתה עליו עלתה שם סרכא לא מחמת נקב והיינו התוב בדיק לה רב נחמיה וכישעולה בנפיחה תולין דמחמת לחית נסתבכה שם ועל פי סברא זו הוא אומר דאונא הסמוכה לרופן דמכשרי אפי' בסרכא לנרמא כשרה דכיון דמקום רכיתא בהא ליכא למיהש לנקב ועל כן לא אמר' הוא רסביך כבשרא אלא בריאה שניקבה דבעינן סתימה אלימתא הא לאו הכי לא צריך ולפי שמה זו סרכא תלויה שלא במקום רכיתא אסורה דוראי מחמת נקב היא הלא כתבתי לך שלישים במעמי הסרכות ובאמת לא יכולתי להעמיד מנהג בשטות אחד מהם כי אני הואה שכל אחד ואחד מהם אוסר ומתיר לפי שטתו וזה מה שכתב הימנים ז"ל לדברים אלו אינם על פי הדין אלא

משפטי בדיקת הריאה לרבי יונה זצ"ל

על פי המנהג ואל ישנה אדם מנהג מקומו אשר המה עושים כי כל הערוה; כולם קדושים ואלו ואלו לא נתכוונו אלא לרבר אחד כי כולם נתנו מרועה אחד.

טעם לבדיקת הריאה יותר משאר טרפיות וסכנת רוב המפרשים ורוב הפוסקים שנשכיל שהריאה עלולה באלו הסרכות חשו חכמים לבדיקתה יותר משאר טרפיותיה הר"י ז"ל השיג על זה הטעם דאם כן תהי' כל הריאה צריכה נפיחה שהרי אין סרכא אוסרת אלא מחמת נקב כשמת הגאונים ז"ל ואעפ"י שיש מקצתם נולדו מחמת חום חשו לסרכות הבאות מחמת נקב ואם לסרכות הבאות מחמת נקב חשינן ניהוש לנקב בלא סרכא שאם אמרו אין סרכא בלא נקב ולא אמרו אין נקב בלא סרכא ואין סרכות מצוייות הנקביים מצויין שאף הם מחמת נקב ותחוש להם אבל טעמו של דבר זה כדי להתיר המבשולים לפי שהסרכות נכרות לעינים ואם שהם מצויות אם לא נברוק בהם יבא הדבר לידי הפסד רב ודכו המכשולות דפעמים שנמצא אדם סרכא בריאה ויחזור על לוקחי בשר לשבור כליהם ולהריץ מאכלו לפני כלבו ואפשר שיחום מי שאינו הגון על כסונו ולא יחוש ויאכל לפי תקנו שיברוק ואחר כך יקח אבל שאר טרפיות שתולין בנקב או בעינים דקים שאינם נמצאים לא חשו להם חכמים.

ועוד טעם אחר בדבר הקרוב והמוזמן לעינים בסרכות הריאה דמשתכחי בפתיחת הבהמה מיד לא נכון להעלים עין מן

האסור אך כן התמה הוא שלא מצינו לרז"ל בעלי התלמוד שיצריכו זה הבדיקה בכלל דבריהם בפרק המטרות כי אם למיחש להם כשימצא בלתי מעמים הנמצאים אלא במקומם כגון האי דאמרינן בפרק אין צדין נטיעה מקטע רגליהון דקציבא ורבו עלי נדות פ"י נטיעה תשובתם לקצבים ורבו עלי נרות ששטתנים משום ערלה שלשה שנים ולא ימתינו לבהמה עד שתברק ולגשותיהם שבעה נקיים וכן בירושלמי נמי קתני עלה נטיעתך אתה כשטר שלשה שנים ואי אתה משטר בהמתך וכן בילמדנו אמר ר' יהודה בן פדיה מן יגלה עפר מעיניך אדם הראשון שאתה לא יכולת לעמוד בנסיונך אפי' שעה אחת והרי בניך משמרים כל המצות שנתנו להם אחר מהם עומר ונוטע מעמיר ומכניש טורח ומשקה ורואה פירות נטיעה לפניו כשהם מכוכרות וקופץ ידו ואינו טועם מהם ואתה לא יכולת לעמוד בנסיונך אפי' שעה אחת ובניך נצטוו את זה תאכלו ואת זה לא תאכלו וכיותר אדם מישדאל לוקח בהמה שור או כבש או עז שוחט ומפשיט רוחץ ובורק בריאה ונמצאת מרפה מונע ידו ואינו אוכל הוי אומר אמרת ה' צרופה מפני שעניני הסרכות דתיהם שונות כפי מנהג המדינות

משפטי בדיקת הריאה לרבי יונה זצ"ל

כד הצגתי אותן לבדיהן ויש שם חלאים אחרים שאם יארעו לריאה אשר כח בהן להמית אותה ואלו הן :

הוי יודע דכל טרפות שמנו חכמים בריאה משום חשש נקב ננעו בה וזה הוא לשון רש"י ז"ל בזה וכל הנך טריפות דמנינן לקמן בריאה כגון חלוף דאוני ורמיא לבשרא ולשיעתא ודיותא ואמסו בריאה כלהו בכלל נקבה בריאה או שחסרה איתניהו דחליף היינו חסרה ממקום שריאה והנהו חזותא לקתוא הוא וכל לקותא סופה לנקוב והוה ליה נקובה .

הריאה שנקבה טרפה אעפ"י שעלה קרום עליו ונסתם בד"א שניקבו שני הקרומות אבל ניקב זה בלא זה כשרה וכתב הרשב"א ז"ל ויראה לי שאם נקבו זה שלא כנגד זה אעפ"י שנקבו שניהם כשרה וסתירה לזאת הסכרה מצאתי מהאי דאמר' נבי ריאה דאושא דאי לא בצבצא מיא זיקא דביני ביני הוא משמע שהרוח נכנס בין שני הקרומות דרך נקב התחתון ואם יהיה נקב בקרום העליון ככל מקום שיהיה יצא הרוח לחוץ ויבצבצו במים הרי לך שנקבו זה שלא כנגד זה וטרפינן לה .

האי ריאה דאינליד דאינהו סומקא כשרה והיא שנישל הקרום העליון ונשאר התחתון כתמרה אדומה כשרה וכתב בעל הלכות גדולות והוא

דלא מפקא זיקא אלמא קסבר בעיא בריקה בנפיחה מיהו כשרה בלא בריקה משמע אלא איכ פרשו בנמרא ואעפ"י שהחמירו חז"ל בריאה מפני שעלולה לקבל טרפות יותר משאר אברים הרי היא בכלל בני מעים שאם בא זאב או כלב ונטל את הריאה והחזירה כשהיא מנוקבת תלינן בזאב וכן אי אינקיב ריאה היכא דמשמשא ידא דטבחא תלינן בידא דטבחא וכתב רש"י ז"ל אני שמעתי במצר החצר שמתוך דוהק היר קורע את הריאה כציפורניו וכדומה לי אני בכל מקום שיודע שיוכל לתלות כגון נקב העשוי כסכין או שתלשה מלמעלה כחזקה ואחר כך נמצא בה הנקב אינקיב ריאה היכא דליכא למתלי בידא דטבחא מקיפין אפי' מערוגה לערוגה ופי' הגאונים ז"ל ריאה זו לריאה אחרת ודוקא מכהמה דקה לדקה ומנסה לגסה אבל לא מדקא לגסא ולא מנסא לדקא ואין מדקדקין מאונא לאונא ומאומא לאומא אבל אפי' מאונא לאומא ומאומא לאונא מכהמה שהיא מינה ופרישנן ערוגה אונא או אומא של צד ימין או של צד שמאל כלומר שאפי' נקבה מצד זה מקיפין מצד שני ובלכד מאונא לאונא שכנגדה ומאומא לאומא אבל לא מאומא לאונא ולא מאונא לאומא אפי' מכהמה אחרת והיינו דקה ונסא דקאמרי' בנמרא אין צריך לוטר שאין מקיפין מכהמה לכהמה כלל ולא משמע הכי לישנא דגמרא דקאמרי' נסא ודקה והוי ליה למיטר קטנה וגדולה או לשון אחר דלא למטעי .

משפטי בדיקת הריאה לרבי יונה זצ"ל

מורנא והיא תולעת היוצאה מן הריאה ואין ידוע אי קרום שחיטה פריש או אחר שחיטה פריש חזקה לאחר שחיטה פריש כשנקרר הדם אחר שחיטה קפין מבקומו.

האי ריאה דאושא פ' משמעת קול כישנפחין אותה אי ידעין מהיכן אושא מותבינן עלה נילה או גדפא או רוקה אימכבצא

ההיא מיד מהמת הנפיחה כידוע ישיש שם נקב שהרוח יוצא משם ומרפה ואי לא ידעין מהיכן אושא דפעמים שאין אדם יכול להבחין לשמיעת האוזן מהיכן קול יוצא מיתנין משכלתא דמיא בפושרי ומותבינן לכלו ריאה כגויהון וכל מקום שיהיה שם נקב יכבצנו המים והמימי חבימי לא משום דמפרשילה פ' מקשין אותה כאבן ואם אין נקב בעליון ויש נקב בתחתון מתקדע העליון מפני שהוא קלוש ומים קרים מתרין אותה כשמקשה אלא בדקינן לה בפושרין אי מכבצא מרפה ואי לא כשרה דתתאה אינקיב עילאה לא אינקיב והאי דאושא זיקא דביני ביני הוא והרוח יוצא מבפנים דרך נקב ואינו יכול לצאת חוץ מפני קרום העליון שמגיין והולך הרוח בין שני הקרומות לכך משמעת קול וכדמותבינן ריאה כמנא דמיא פושרי כהדי ככדא מותבינן לה כגווה משום דכבד מצלול הריאה למטח וכפני עצמה צפה היא על פני המים ואין המים מכסים אותה ולא תכרך יפה אי נמי יתלה בה דבר שיכבדנה ויצללינה למטה והפשר זה כהפשר המים בימות הקיץ שנשנתנו בכית קצת אחר שנשאבו כדמוכחינן לקמן.

ריאה שיבשה מקצתה וכל שכן כולה עד שהיא נפרכת בצפורן מרפה אע"ג דנבי אוזן יכשה של בכור דהוי מום אמדינן

איזו היא יבשה כל שאם תנקב ואינה מוציאה מפת דם ולא אמר עד שהיא נפרכת בצפורן דהתם נבי אוזן ככיר דשליש כהו אוירא ורוח ואויר מכאיש את המכה ומקלקלת הילכך כל רלא מפקא דמא לא הררא כריא הכא נבי ריאה כיון דלא ישליש בה אוירא הררא כריא עד שתתפרך בצפורן. פרתוה כידי שמים כשרה איזו היא חרותה כל שצמקה הריאה שלה כידי שמים מקול רעמים וזועות וכיוצא בהן כשרה בידי אדם כגון שהבעיתה אדם או ששחט בהמה לפניו וכיוצא בהן אעפ"י שאינה יבשה מרפה וכידי כל הכריות כגון ששמעה שאגת אריה וקול שחל ככידי שמים דמי וכשרה ותל"י מזה כדבר שנמצאת סיבתו בפנינו או כידי שמים או כידי אדם ואם נמצא ריאה ישצמקה ואין שום דבר בפנינו שנגע סיכתו אם כידי שמים אם בידי אדם בדקינן לה הכי עכרין בקיטא מתינן משכלא דקוניא והוא כלי חרס שאין שוע באבר כשביל שלא יתחטמו המים בהם ונמלמנהו מיא קר ירי כסתויא מיתנין משכלא שחימי ר"ל ישחורות שלא חפו אותם כאבר

משפמי בדיקת הריאה לרבי יונה זצ"ל

כאן מצננין כל כך כלכנים ויש אומרים שחמי של נחישת ונמלימנהו מיא פושרי ונחביניהו ונחניהו כנווה מעת לעת אי הררא בריא כירי שמים היא וכשרה ואי לא הררא בריא כירי אדם היא ומרפה ולפי דרכנו למדנו מדאמרינן בקיטא מיא קירי כסתוא מיא פשוירי דקירי בקיטא פשוורא כסתוא כרפסקינן לעיל גבי ריאה דאושא.

אוטם בריאה והוא שנמצא בה מקום ממומם שאין הרוח נכנס שם כשנפוחין אותה מיתנין סכינא וקורעין ההוא אוטם אם מחמת מונלא כשרה ואי לא מותכינן על הקרע גילדי או רוקא או גרפא אי מכבצצא כשרה ואי לא מרפה.

ריאה שנימוק והיא שנתרוקנה מאליה וקרום שלה קים אפילו מחזקת רביעית כחלל החסרון כשרה רחסרון מכפנים לא שמיה חסרון ואם מחזקת יותר מרביעית יש לרון ולהורות כדאמרינן גבי יתירה מנכה דריאה על פי הסרכות שכתבנו.

ריאה שנשפכה כקיתון והוא שנימוחה ונמס כשרה בתוך קרומות שלה ונשפכה מראשה לסוסה ומסוסה לראשה כשרה וחוא דקיי סמפונהא והררא בריא ומנא ירעין אי נמוחו מיתנין צעא דקוינא ושפכינן לה כנוה אי אית בה שוריקא חירוי הסמפונות הן שנימוחו ומרפה ואי לא כשרה. האי סמפונא דריאה דאיניקיב לחכריה והוא פצל פיעולו שמתפצל מחכרו מרפה דכיון דדופן חכרו קשה הוא נמצא עומד לעצמו ואינו סותם הנקב הילכך לא מגין עליה אבל נקב אחד פיעולו כרחוק בשר הריאה שהוא רך נכנס לנקב ומגין עליה וכשרה.

מחט שנמצאת בריאה ואינה נקובה מבחוץ וכשנפוחין אותה אין הרוח יוצא ממנה אבל כמשוש היר נרגשת בה כשרה דאמרינן דרך הקנה נכנסה וכא דרך הסמפונות ומן הסמפונות לכשר הריאה ומ"מ קרום החיצון לא איניקיב ואע"פ שאין דרך הקנה לכלוע אפ"ה דכיון דאיתיה לריאה קמן ולא חוינן דאיניקיבה על כרחך דרך סמפונות אתאי ומספקא לא מחזקינן ריעותא ואם לא נמצאת המחט עד שנחתכה מרפה ישחוששין דלמא נקובי נקיב ואתאי כשאר הנבלעין דרך ושט ומשם כאה לכרס ולדקיין ויצא ונכנסה בתוך הריאה וניקבה ואם נמצאת כאחד מי הסמפונות אע"פ שהריאה חתוכה כשרה דודאי דרך הקנה נכנסה וסמפונא נקט ואתאי ואם תאמר דרך ושט נכנסה היאך נמצאת בסמפון כי ככשר הריאה נמצאת ואע"פ דכחתוכה רכבדא יש חלוק בין קופא לנוא וכין קופא לכר התם היא שהבכר רחוק מן הקנה ואין תולין בו אלא כקופא לנוא אבל בריאה דלא מרחקא כולי האי אפילו קופא לכר תלינן בקנה.

משפטי בדיקת הריאה לרבי יונה זצ"ל

האי ריאה דקימא גילדי גילדי או כולי אוכמי חזותא חזותא כשרה פי' קליפות קליפות של ריאמת שחורות שחורות גוונים גוונים ופרשי' ז'ל רוקא הנך נווני דלא פסלי בהו ריאה כאדומה כירוקה ובחלא וקמ"ל ואע"נ דלא מתחזה כולה כחד גוונא לא אמרינן לקותא היא אבל חזותא דמספלה בהו ריאה כגון שחורה כדיו וכעין מוריקא וכעין ביעותא מרפה דכל אותן מראות לקות הן לכך לא שנא בכלה ולא שנא במקצתה דלקות מחמת נקב הוא ונקב במשהו פוסל בה וזה דעת הרמב"ן ז'ל והרב בעל התוספות אבל הראב"ד ז'ל כתב דחזותא חזותא אפי' כגווני דמספלי בהו ריאה דלא אסרו אלא בכלה אבל במקצתה הדרא בריא והביא ראיא מרמפלינגן במקצת מרפיות בין כלה בין מקצתה כדאמרינן ריאה שיבשה מקצתה שמע מינה דהיכא דלא פרשו מקצתה משמע כלה עד שתהא כולה מאותה מראה רע לא מרפינן ויש להשיב על זה דאדריביה אימא לאירך ניסא מדאצמריכו לאפלוגי בהאדומה בין כלה בין למקצתה ש"מ דכסתמא אפי' מקצתה פסולה עוד נראה לי כו משום הכי לא אמרינן מקצתה מדאמרינן ריאה שסמקא והיא חרותא בידי אדם מרפה כיון שסמקה כחריות של דקל והוא שנתמעטה מחמת שנמשכה כולה אבל יבשה שעמדה בעינה אלא שנתקשה אפילו מקצתה מרפה.

האי ריאה דרמיא לאופתא והוא בקעת עצים אמרי ליה דפחזיא כאופתא אפילו שהוקשה כעץ פי' הראב"ד ז'ל בתשובת שאילה דמיא לאופתא דנפחא כאופתא והיא שהריאה קשה ועומדת כל שעת דנפחיה כאדם שבטנו צבא עוד נאמר כחזותא דאופיתא נראה לי שהיא עגולה ואין אונין שלה ניכרין אלא שהוא כסדר עגול והיא נידונית כחסירה ועוד נאמר בה כגושתא אשפרא בלע"ז כמו האופתא שיוצאת ממנה עוקצין עוקצין ומורי מורי שהכשרו בה כועות הם שקרום שעליהם חלק ומה בשיעא דאופתא שאין לה חתוך אונות ופרשו לה רבנן אעפ"י שיש לה מבפנים כיון שהיא כלה חלקה מבחוץ מרפה ומכאן הכשירו אומא לאונא אעפ"י שאינה ראייה גמורה ואעפ"י שהכל מודים אם אין לה פלוש כשרה ואין אוסרין אלא סויכא שאין לה הכשר ממקום אחר הרי פירשתי לך דמיא לאופתא ע"כ הרב ז'ל ואיכא דפריש לה הכי אמרי ליה כגושתא דפחזיא כאופתא משושה קשה כעץ פחזיה מלשון יחפזו זנבו כמו ארז ואמרי' כחזותא דנפוחא כאופתא נעשית לבנה כבקעת ואיכא דאמרי דשיעא כאופתא דלית לה חיתוכה דאוני.

הריאה שהאדימה בין מקצתה בין כלה כשרה זה הוא דעת רשי' ז'ל והרי"ף והרמב"ם ז'ל וראייה לדבר כדאמרי' אדומה

משפטי בדיקת הריאה לרבי יונה זצ"ל

כו

כשרה מרר נתן ור"ח דל כתב שהאדימה בין כולה בין מקצה טרפה ואי קשי' האי אדומה ר' נתן ור' אפרים נתן טעם לדבר דשאני אדומה משהאדימה דהאדימה מגזרת הפעול והוא אדומה ביותר ומשמע שהאדימה מחמת לקות הוא ואדומה משמע מתולדותה ולפי שעדין אין דמה נבלע בה ומראיתה יעיד עליה כי הפרש יש בין אדמו עצם מפנינים שהוא מפועל קל לאם יאדימו כתולע שהוא מבנין הפעיל שאין אדמימות הפנינים חזק כאדמי התולע ואינו נכון דא"כ דאיכה חלוק בין אדמימות לאדמימות הוה לן למכבי גבי אדומה כשרה היכי דמי אדומה כשרה וכרבעו בירוקה כשרה היכי משכחת לה ירוקה ככרתי והיא כעלה חציר כשר ירוקה כעין קישות והוא עשב שקורין לו מלוכיא כעין מוריקא והוא הכרוכס והר"ט פי' כעין חריע והוא הצמח שצובעין בו הבגדים והוא רומה לשערות אדומות מעט ונוטה לירקות כעין ביעתא והוא חלמון ביצה טרפה וכל טראה גרוע בכלל אלו הירוקין הפסולין הן ככחלא והוא הצבע כחול לא ירוק ולא שחור כשרה כדיותא והוא קורט דיו יבש והוא שחור טרפה ככבדא כשרה כבשרה טרפה וסימנך ובשר בשדה טרפה פי' רש' והרמב"ם ז"ל כמראה הכבד כמראה הבשר והרז"ה ז"ל פי' ככבדא וכבשרא במשושא ולא בחזותא מדלא קאמר כעין כבדא כעין כשרא כרקאמרינן כעין כישות כעין מוריקא .

הוריקה הריאה מחמת מכות אש לא אתפרש כגמרא כלל וכבר בארנו בזח במקום אחר כי רבו הדעות והמכריעין לפני חכמים הכריעו לאיסור אחר שלא פסלו בירוקה אלא מחמת נקב שכל שהוריק עתיד לנקוב כראמרינן כשיעור נקיבתן שיעור ירוקתן גבי בני מעים של עוף שנחמרו אע"פי שחמרו לא אמרו ירוקין פסולה אלא בלב וקרקבן וכבר הוא הדין כריאה מטעם שכתבנו שאם כח האש שולט בלב וקרקבן כל שכן בקרומי הריאה שהם דקין מאד ולא תקשי לך האי דאמרינן אין ריאה בעוף לא לינפל לא ליחמר דהכי קאמרינן שאין חוששין לה מסתמה ולא צריכה בדיקה בנחלה לאור כרין שאר בני מעים לפי שאין הרבר מצוי הואיל והצלעות מנינות אותה אבל כיון דחזינן בה ריעותה היאך נאמר שהצלעות מנינות אותה הרי לא הועילו לה ולא הצילו ואחר שכן הוא בעוף ה"ה ככהמה שהרי אמרו כל טרפות שמנו חכמים כבהמה כנגדן בעוף ולא תאני האי טרפות בעוף אלא מפני שדרכן לשלוט בו האור ונחמרים בני מעין לאלתר אבל כהמה אין דרכה שישלוט בה האור כל כך הא אלו שליט בה ונחמרו מעיה אין לנו להכשיר ודין שניהם אחד הוא לא שנשתנו מראיתם וכן ראיתי סברת הרשב"א ז"ל אך סברת הכ"מ ז"ל אין נראית כי וכרוק ותשכח בפרק עשירי .

יש הכשר בריאה ובכוליא והם מים זכים יש פוסל בזה וכזה לקותא והוא בשר שנתמסמס עד שהרופא גררו ומעמידו על כשר חי והיינו תפלא תלחי תלחי שמביא בנמרא יש כשר בריאה ופסול בכוליא מוגלא יש פסול בריאה וכשר בכוליא נקב ומים זכים דבשרין כאן וכאן לא אמרן אלא דצילי אבל עכירי מרפה ודצילי נמי לא אמרן אלא דלא אסרוח אבל אסרוח מרפה כך היא שיטת הר"ף ז"ל ודעת הרמב"ן וכן פירש"י ז"ל דעכירי מרפה כאן וכאן ואסרוח מרפה כאן וכאן פ"י בריאה ובכוליא והר"זה ז"ל דמכשיר עכירי ואסרוח בריאה נראה דלא גרים בנמרא כאן וכאן ואכוליא בלחוד ולא אריאה דכיון דמגליא מוגלא כשרה בריאה מוגלא היינו מים עכורין והיא היא ועוד ריאה שנשפכה בקיתון דכשרה בדקימא סימפונה אי אפשר דלא עכורה והואיל וכולה נימוחה מבפנים דעכירי אכוליא ולא אריאה היא דאסרות דכוליא אבל בריאה כשרה הוא וכן דעת הראב"ד ז"ל ורבים מן הפוסקים וכן כתב הרשב"א ז"ל בחיבורו עור ראייה מדמכשרינן בנמרא הנך דקימי צמחי מנרי וכנדי ועדין היו מלאות ולא יצאתה עדין לחותן לראות אם עכורין אם סרוחין אבל מסתמא מכשירינן להו שמע מינה דעכורין וסרוחין לא פסלו בריאה והרמב"ן ז"ל שכתב וצריכה בדיקה אם מימה סרוחין אם לאו עליו להביא ראייה וכתב גם כן וצריך לכדוק בסמפון שתחתיה אם נמצא נקוב מרפה והא דאמרינן בריאה שנשפכה סקיתון והוא דקימי סימפונא שלא נימוחו ויתברר לנו באי אית בה סוריקי חיוארי אם לא ולא הצריכונו לכדוק בסמפונות אם הם נקובין אם לאו גם לא מצינו מרפות לסמפוני הריאה הפנימים אם לאו בניקב לחברו כמו שפירשנו למעלה או בנימוחו וצמחי צמחי דאמרינן הן כועות מליאות ליחה והיינו מוגלא כדאמרינן כנדי הן צמחין גדולים כבדים מינרי גדולים מכנדי וקשים כסלע והראב"ד ז"ל פ"י כנדי כנדי מנרי זוגות זוגות סלעים סלעים כנדי זוגות וחברו סרק אלו מגלחין שמואל קרע עליה דרב תליסר כנדי פ"י יב זוגות של כנדים ואעפ"י שנתברר לנו כראיות גמורות וברורות להתיר מים סרוחין בריאה כתבתי אותם להלכה אבל לא למעשה כי לא ראיתי מי שהקיל בדבר להתירם. הני תרתי כועי דסמכינן להרדי לית להו בדיקותא פרש"י ז"ל דקים ליה לרבא דלא נסמכו אלא מחמת נקב שכריאה והעלה נקב את הנועות הללו סביבו והר"ם ז"ל נמי כתב שאי אפשר שיש נקב ביניהן ואין להם דרך בדיקה ויש מי שפירש דחשינינן דשמא תדחק זו על זו ותבקע כאחת מחמת דוחק חברתה והיינו דלא בדקינן אי מיניקב בינתים וסמיכן דקאמר רבא כרי שתוכל באחרת לדחוק חברתה

הא לאו הכי לא חיישינן להו כי היכי דלא חיישינן לחרא דלא מינקבו חדא
 ומתחזיא כתרת ר"ל שנראה כעין סדק באמצעיתה ודומה לשתיים מתינן
 סילוא ובועינן להו פי' פותחין אותה בקוץ מצידה אחת אי שפכי אהרדי
 חדא היא וכשרה ואי לא תרמי אינון וטרפה. הכיא הרשב"א ז"ל בחבורו
 אכעבוע שעלה כשיפולי ריאה הורה בעל הלכות שאם מקיף אותה בשר
 הריאה מכל צד ואפי' כל שהוא בשרה ואם לאו הרי הוא כיתר וכל יתר
 כנטול דמי והרי היא כנקובה וטרפה ואעפ"י שדברים אלו אינם מתקבלים
 אל הדעת ראוי לחוש לדבריו ושרברי הגאונים דברי קבלה הם. בועה
 שניקבה בריאה ואין ידוע אם קודם לשחיטה או לאחר שחיטה אין צריכין
 בועה להקיף ולקורבה אצלה ולראות אם מראה הנקבים שוים כמו שאמרנו
 שמקיפין בריאה דשאני הכא כיון דאיכה בועה אי אפשר לעמוד עליה שעשוי
 הנקב להשתנות כל שעה ושטא מראה אחר היה לה ונשתנה ופרש"י ז"ל דזה
 הוא במקום דלא משמשא ידא דמבחא אבל במקום דמישמשא ידא דמבחא
 תלינן בידא דמבחא ולאחר שחיטה ולשון כקיסין מקריבין זו לזו שמושות נף
 בעוף מרפה חישינן שמא ניקבה הריאה ושמואל אמר תבדק ופסק הר"ף
 כמותו כיצור יעשה מכנים קש או קנה או כנף דק בנרגת ונופח אם יצא ממנה
 רוח מרפה ואם לאו אלא שתעלה בנפיחה כל הצד שאין רבוק בצלעות בידוע
 שלא ניקבה הריאה וכשרה ואינו צריך להפריש הריאה מצלעותיה שמא ניקבה
 במקום דיבוקה כי הואיל ואמרין בריאה שניקבה ודופן סותמתה במקום רביתא
 שהיא סתימה מעליא וכשרה וכ"ש בעיף שמוסקת בין הצלעות ונחבאת
 בניחן שסותמת כאלו סנוך בבשרה. ומצאתי שכתב חכם אחר מחכמי
 עירנו כי אלו מרפות שכתבנו בריאה אין צריך לחזור אחריהן אלא אם כן
 נולד בה דבר שחוששינן לה כמו שאין מחזירין על שאר המרפות כי גם
 כן לבדיקות הסרכות הוצרכנו לכקש מעם למנהג כמו שבארנו למעלה
 במשפטי הכריקה ואעפ"י שהחמירו בה יותר משאר אברים לא נופלת
 מהם היא ואם בא זאב ונטל את הריאה והחזירה כשהיא מנוקבת
 תלינן כזאב וכתב הרמ"ז מי ששחט את הכהמה וקרע את הבטן
 וקודם שיכדוק את הריאה בא כלב או גוי ונטל את הריאה והלך לו הרי
 זו מותרת ואין אומרין ישמא נקובה היתה או סמוכה היתה שאין מחזיקין
 איסור אלא הרי היא בהזקת היתר עד שיודע לך כמה נטרפה וכשם שאין
 חוששינן לקרום של מוח ולשררה כך לא נחוש לריאה שאבדה ואין בזה
 מנהג שדבר שאינו מצוי אין בו מנהג בא גוי או ישראל והוציא את הריאה
 קודם שתכדק והרי היא קיימת נוסחין אותה אעפ"י שאין אנו יודעים אם
 היו שם צמחים או לא היו וזה הוא מה שראיתי לחקור על דת הריאה ולכבאר

משפטיה אל החכרים המקשיבים למצוא דברי הפץ ממני אני יצחק*) הקטן
ב"ר דוד זל"ה כנל"ך ואע"י.

שחה במיעוט הסימנין שחיטה פסולה פירש'י ז"ל שחט הרוב ושהה
במעוט האחרון וגמר שחיטתו מה אמרינן כיון
דעביד לה רובה הא אתכשר או דלמא כיון דהדר גמדה כולה חדא שחיטה
היא וסלקא בתיקו ולחומרא כיון שמצות שחיטה הוא לשחוט הכל כשגמרה
בפסול פסולה ובמיעוט קמיא דגרירת לאו מירי עבר ולא שהיה היא דהא
קי"לן מצא חצי קנה פסוק כשרה אי במיעוט קמא דושט נקיבתו במשהו
וכיון במשהו והוה ליה מעוט קמא והוה נקב בעלמא וטרסה ומהא נראה
דשוחט רוב סימנין והשליך העוף מידו שהוא למות אסור לחזור ולחתוך
המיעוט בתורת שחיטה מוטב שיכנה בסכין או שימתין עד שימות ויש
מפרש במיעוט קמא דושט קא מכעי ליה מי אמרינן כיון דשהיה הוה ליה
כנקובת הושט במשהו או דלמא כיון דבישחיטה קא איתא ליה לאו נקב
הוא וכי היכי דלא שהה שהייה לא מטרסה דכי גמרינן שהיה בחצי סימן
ויש מפרש דקימא הא בעיא עלה דאמרינן לעיל השוחט בסכין רעה
ומבעיא ליה כבהמה פי' שחט רוב סימן אחר ושוהה בהולכה והובאה
המיעוט בשחיטה ואחר כך גמר סימן שני כהלכתו מהו מי אמרינן כיון
שמיעוט הסימנין חשוב כחתוך אם כן שוהה בשחיטה אעפ"י שמוליך
ומביא פסולה רהוי בולו חותך דבר בההיא שעתא או דילמא כשר וקיימת
בתיקו ואינה מתרת תיקו הוא כמו תיקום ר"ל מובלעת חמ"ס וכמו
שמענו בכל מ"ס.

(* זה הכז ר' יצחק בר דוד מספחא הוה המעתיק כי להמחזר לא נוכל לעשותו נאמר
סדכרים חכרים נמן נסס כ' יונה ומי. הוה ר"י בר דוד מונח נספס.

סאריס ישראל לא יעשה עולה ומושבעי ועומדין לא חסיג נבול רעך לא השבוחו ציהוד
ודני סכין ציהוד ולא שניהם ציהוד נמשך חוש סכיס.

